

Inhoud

Vertrek	9
Jong en kwetsbaar	16
De Belgische jaren	23
Een rechtschapen man	31
School moet niet zeuren	42
Hang naar vrijheid	46
De Koranschool	52
Een goede leerling	57
Een vromer leven	64
Een fantastische avond	78
De wens om weg te breken	89
Zichtbaar verliefd	96
Een zuivere lijn met God	106
Een moment van bevrijding?	114
Pril geluk	128
De eerste huwelijksmaanden	137
De vriendinnen	142
Een prachtig huwelijk	146
Een moeilijke periode	150

Wederzijds onbegrip	159
Een tijdelijk vonnis	166
Een stukgelopen huwelijk	172
Selma's ontsnapping	178
Een onverwachte ontmoeting	186
Een afgesloten hoofdstuk	191
Weer geen moslim	195
Meester Sofia Ayad	200
Een bezoek aan België	204
Door iedereen gemist	210

Nawoord	217
---------	-----

Vertrek

Kerstavond 2004. Haar lange zwarte haar, dat normaal los over haar schouders hangt, heeft ze in een staart gebonden. Ze heeft vannacht geen oog dichtgedaan. Ze probeerde zich een voorstelling te maken van een leven zonder ouders. In de afgelopen maanden fantaseerde ze over avondjes uit tot vijf uur in de ochtend, maar nu het moment van afscheid zo dichtbij is, raakt ze in paniek bij de gedachte haar vader en moeder nooit meer te zien. Haar hart bonkt en ondanks de kou – haar slaapkamer ligt pal op het noorden – voelt ze dat haar voorhoofd bezweet raakt.

Rustig blijven, houdt ze zich voor. Ik kan nog altijd beslissen om thuis te blijven.

Maar ze weet dat het niet zo is. De afspraak die ze met Maarten heeft gemaakt is definitief. Als ze nu niet bij hem intrekt, is er een grote kans dat ze hem zal verliezen.

De afgelopen maanden heeft Sofia, eenentwintig, gewikt en gewogen: zou ze thuis bij haar ouders in Rotterdam blijven? Of bij Maarten intrekken? Ze gaan nu al een

paar jaar stiekem met elkaar om. Maarten heeft er de afgelopen maanden op aangedrongen dat ze moest kiezen.

Tot het laatst heeft Sofia de beslissing voor zich uit geschoven, maar nu is het zover. Morgen, aan het eind van de middag, zal ze vertrekken. Thuis weet alleen Myriam, haar kleine zusje, van haar plannen. Zo is ze haar blijven zien, ook al schelen ze maar een jaar. Myriam heeft geprobeerd Sofia op andere gedachten te brengen, haar gewezen op het verdriet dat ze haar familie zou aandoen, haar gewaarschuwd voor een eenzaam bestaan zonder vader, moeder, zusjes, broers. ‘Doe het niet,’ zei Myriam bijna wanhopig, ‘je krijgt er spijt van. Als je goed rondkijkt en je je ervoor openstelt vind je vast een leuke Marokkaanse man.’

Om drie uur ’s nachts stapt Sofia uit bed, ze gaat naar de keuken. Vanaf haar vertrouwde stoel tegen de muur kijkt ze naar buiten. De maan verlicht het water van de Maas. Het is windstil. Ze is gehecht aan Rotterdam, ze ziet ertegen op om in Utrecht te gaan wonen.

Als Sofia de volgende ochtend opstaat, is haar vader al naar zijn werk. Hij verwacht rond elf uur een partij lampen uit Marokko en wil met eigen ogen zien of alles heel is overgekomen. Daarna zal hij naar de moskee gaan om het vrijdaggebed bij te wonen. Haar vader houdt van dit wekelijkse ritueel en hij laat daar alleen verstek gaan als hij een keer niet in het land is. Soms vertelt hij als hij thuiskomt iets over de preek, maar meestal zet hij meteen de televisie aan om naar een Arabische zender te kijken, hij is niet zo’n prater.

Maarten heeft met Sofia afgesproken dat hij haar rond vijf uur van het station zal halen. Tot die tijd moet ze doen alsof er niets aan de hand is. Hoe kan ze dat volhouden, vraagt ze zich af. Ze drinkt de thee die haar moeder voor haar heeft ingeschonken. Van het brood eet ze nauwelijks. Ze heeft maagpijn.

Na het ontbijt stelt haar moeder voor om boodschappen te gaan doen. 'Goed idee,' zegt Sofia, blij met deze afleiding.

De zon schijnt en het waait behoorlijk als ze de deur achter zich dichttrekken. Buiten lukt het Sofia weer normaal adem te halen, de frisse lucht ontspant haar. Ze kopen lamsvlees en groente, van alles iets meer dan normaal, omdat de winkels de kerstdagen gesloten zijn. Om de paar meter komen ze bekenden tegen. In hun buurt wonen veel Marokkaanse gezinnen. Iedereen weet er alles van elkaar.

Haar ouders denken dat Sofia die middag op reis zal gaan. Ze heeft gezegd dat ze naar Rome moet, op studiereis. Ze studeert rechten aan de Erasmus Universiteit en deze trip naar de bakermat van het recht is verplicht, heeft Sofia gezegd. Haar vader had geen enkele argwaan toen zijn dochter vertelde dat ze op 24 december zou vliegen. Hij is trots op de universitaire studie van Sofia, hij wil haar bezoek aan Italië graag betalen.

Sinds ze Maarten kent, heeft ze vaker zogenaamd tripjes naar het buitenland gemaakt. Londen, Parijs, Berlijn, op papier is ze overal geweest. In werkelijkheid bracht ze de nachten door bij haar vriend in Utrecht en

ging het geld op aan bioscoopbezoek en avondjes uit.

Voor Sofia is dit bedrog de enige manier om Maarten te kunnen ontmoeten. Als ze eerlijk tegen haar vader was geweest, had hij haar meteen de deur gewezen. Voor je huwelijk ging je niet met jongens om, en al helemaal niet met een Nederlander.

‘Geachte heer Ayad,’ zette ze boven de brief van de European Law School Association, de organisatie waar ze mee op reis zei te gaan. Tot in detail beschreef ze op het gejatte vel papier hoe de dagen eruitzagen. Google gaf haar de informatie die ze nodig had, uren zat ze achter de computer om het rechtssysteem in Engeland, Duitsland en Frankrijk uit te pluizen. Ze is steeds vindingrijker geworden in het samenstellen van een interessant programma. Een bezoek aan de rechtbank en aan het Openbaar Ministerie waren vaste onderdelen van de trip, net als de lunches met rechters en officieren van justitie. Als het even kan is er een ontvangst door Europol.

Na terugkeer van deze studiereizen hoefde ze niet bang te zijn dat haar vader haar het hemd van het lijf vraagt. Hij toonde zich nauwelijks geïnteresseerd in wat ze deed. Dat ze studeerde, vindt hij prachtig, weet Sofia, – al was het natuurlijk nog mooier als een van zijn zoons het zover had geschopt. Meisjes mochten studeren en werken tot ze kinderen kregen, maar werden daarna niet geacht veel tijd buitenshuis door te brengen. Omdat haar vader alleen de lagere school heeft doorlopen ergens in een uithoek van Noord-Marokko, blijft voor hem een universitaire studie abstract. Misschien dat hij daarom

ook niet met de details lastiggevallen wil worden.

Zijn ogenschijnlijk onverschillige houding was aan de ene kant een opluchting voor Sofia, die nu niet nog meer hoefde te liegen, maar tegelijkertijd stelde zijn gebrek aan belangstelling haar ook teleur.

Als mevrouw Ayad en Sofia weer thuiskomen, loopt het tegen tweeën. Ze pakken samen de boodschappen uit, daarna verdwijnt Sofia naar haar slaapkamer om haar tassen te pakken. Haar moeder blijft in de keuken en begint vast aan het avondeten.

In de afgelopen maanden heeft Sofia al veel meegenomen naar Maarten, er liggen alleen nog wat kleren in de kast. Ze stalt alles op haar bed uit en vraagt zich af welke truien en rokken ze zal achterlaten. Moet ze al haar schoenen en laarzen inpakken? Haar bruine laarzen zet ze terug in haar kast, ze neemt liever haar fotoboeken mee.

Myriam, die zachtjes is binnengekomen, gaat op de rand van het bed zitten.

‘Ga je echt?’ vraagt ze.

Sofia knikt.

‘Weet je het zeker?’ gaat Myriam door. ‘Besef je wel hoe ongelukkig mama zal zijn?’

‘Als Ba’ – zo noemde ze haar vader – ‘het goed zou vinden dat ik met een Nederlandse jongen omging, zou ik niet hoeven weggaan.’

De sfeer tussen de zusjes is ongemakkelijk. Myriam vindt dat je altijd voor je ouders moet kiezen, zo hoort

dat nu eenmaal in de Marokkaanse cultuur. Ouders hebben jou het leven gegeven, ze hebben je met zorg grootgebracht en dat is onbetaalbaar. Als tegenprestatie wordt er van de zoons en dochters verwacht dat ze hun vader of moeder op geen enkele manier verdriet zullen doen. Sofia weet wat er van haar wordt verwacht, ze is gehecht aan haar ouders, ze wil ze graag gelukkig zien. Ze helpt thuis, ze kookt, ze heeft veel voor haar ouders over. Maar één ding niet: ze wil zelf bepalen op wie ze verliefd wordt.

Myriam kent de gedecideerde, bijna donkere blik van haar oudere zus: die is niet meer van haar voornemen af te brengen. Terneergeslagen vertrekt Myriam naar de keuken.

Sofia bijt op haar lip, bant de laatste twijfel uit haar hoofd en ritst een tas dicht. Inmiddels is het halfvier, ze moet bijna weg. Zenuwachtig gaat ze voor de zoveelste keer die dag naar de wc. Haar moeder heeft een taart gebakken, nu is ze bezig met een tajine van lamsvlees, terwijl haar vader in zijn djellaba op de bank televisie zit te kijken. Vanuit de gang neemt ze hem in zich op, voor haar gevoel minutenlang. Ze weet niet waarom ze hoopt dat hij haar blik zal voelen, maar hij kijkt niet op of om.

Sofia trekt haar jas aan. Buiten wordt het donker. Alle vezels in haar lichaam verzetten zich tegen haar vertrek. Ook al is haar vader streng, ook al hebben ze aanvaringen en moet ze 's avonds soms belachelijk vroeg thuis zijn, slecht heeft ze het niet. Genoeg meisjes uit haar omgeving worden thuis behandeld als voetveeg. Ze gaan naar school omdat er in Nederland leerplicht is, maar

hun ouders zullen ze nooit de mogelijkheid geven om te studeren.

‘Saleima,’ zegt ze ten afscheid tegen haar vader, die iets onverstaanbaars terugmompelt. Hij kijkt naar het journaal. De man die Rita Verdonk, toen minister van Integratie, telefonisch heeft bedreigd, is tot twee jaar cel veroordeeld, zegt de nieuwslezer; en bij het Gronings stadsvervoer is een wilde staking uitgebroken.

Met haar overvolle reistassen – voor een paar dagen Rome heeft ze idioot veel bagage bij zich – loopt Sofia naar de keuken om haar moeder te omhelzen. ‘Je t’aime,’ zegt ze en kust haar op beide wangen.

Dan loopt ze het huis uit, huilend.

Jong en kwetsbaar

Ik ontmoette Sofia een halfjaar nadat ze de deur achter zich had dichtgedaan. Haar toekomstige schoonmoeder, Joke Linschoten, stelde me aan haar voor. Ze maakte zich zorgen om Sofia. Zo'n jonge vrouw, een meisje nog, die het in haar eentje moest rooien nu haar familie zich van haar had afgekeerd. Was dat niet te veel gevraagd?

Maarten en Sofia waren jong en kwetsbaar toen ik voor het eerst bij ze kwam. Het was een warme zomeravond in 2005, de balkondeuren van hun bovenverdieping stonden wijd open zodat de geluiden van de stad de woonkamer binnendrongen.

Sofia maakte een gespannen indruk, ze zou een week later gaan trouwen en het leek of alles tegenzat. Haar witte trouwjurk bleek niet op de goede lengte te zijn vermaakt. Een dag eerder had de kapper haar haar verknald. De kleur was bijna zwart terwijl ze om roodbruin had gevraagd. Maarten keek bezorgd naar zijn vriendin en sloeg een arm om haar heen. Liefdevol en beschermend.

Ze hadden het goed samen, vertelden ze.

Ze beseften dat hun verbintenis veel moslims stoorde. Als ze samen buiten liepen, werden ze nagestaard of nageroepen door Marokkaanse buurtgenoten.

Het hórde niet, een moslimmeisje met een Nederlander, was de boodschap van deze mannen, Sofia had zich moeten binden aan iemand van haar eigen soort.

Met haar vader en moeder had ze de laatste zes maanden niet meer gesproken, alleen met Myriam belde ze af en toe. Die miste haar vreselijk, zei ze. De twee zusjes bespraken vroeger alles met elkaar en nu waren ze allebei alleen. Myriam voelde zich in de steek gelaten en hoopte nog steeds dat haar zusje terug zou komen, ze dacht dat Sofia op den duur niet zonder haar moeder zou kunnen.

Het was niemand opgevallen dat Sofia stukje bij beetje al haar spulletjes mee naar Maarten had genomen. ‘Mijn wekker, dvd’s, ik stopte alles in grote tassen, die ik mee naar Utrecht nam.’ Haar moeder vond het wel raar toen Sofia op een dag haar grote zilveren spiegel het huis uit sleepte. ‘Wat ben je van plan?’ vroeg ze Sofia. ‘Ik heb ’t geld nodig en ga hem verkopen,’ had ze geantwoord. Ze wist niet of haar moeder haar geloofde, het interesseerde haar op dat moment ook niet.

Nu pronkte diezelfde spiegel naast de door Maarten zelf ontworpen, met mozaïek belegde eettafel.

‘Ik vind het gemeen dat ik ben verstoten,’ zei Sofia strijd-
lustig. ‘Wat heb ik nou eigenlijk fout gedaan? Als Maarten

een Marokkaanse man was geweest, was mijn vader trots op hem geweest. Maarten is niet lui, hij wil wat van zijn toekomst maken en hij zorgt goed voor me.’

Haar vader, vertelde ze, was zelf ooit bij zijn eerste echtgenote weggegaan. Omdat dat zo hoorde was hij uitgehuwelijkt aan een ver familielid uit een ander dorp. Hij wilde niet, maar de ouders van beide partijen zetten door. Het werd een prachtig huwelijksfeest, het hele dorp feestte mee. De bruidegom leek doodongelukkig, maar iedereen dacht dat het de zenuwen waren. Een paar weken na de plechtigheid ging hij ervandoor. Haar vader was toen nog maar twintig, te jong om zich te binden aan iemand van wie hij niet hield. Het huwelijk was niet geconsumeerd en de imam gaf hem na enige tijd toestemming om te scheiden.

Het verhaal van haar vaders eerste huwelijk kreeg Sofia te horen toen ze negen jaar was, van haar oma van moederskant. Tijdens een vakantie in Marokko, terwijl haar ouders siësta hielden, rommelde Myriam in de laatjes van oma’s kast en vond het portret van een onbekende vrouw in een kaftan met kleurrijke bloemen. De kohl rond haar ogen was iets te fors aangezet maar dat deed geen afbreuk aan haar schoonheid.

Myriam en Sofia deelden de andere slaapkamer met oma, op de vloer lagen tegeltjes met bordeauxkleurige minaretten erop. Oma begon – zij groeide op in hetzelfde dorp als Sofia’s vader – te vertellen. ‘Dit is de eerste vrouw van jullie vader,’ zei ze plechtig. ‘Ze was een lieve vrouw, ik heb nooit begrepen waarom jullie vader haar niet wilde.’

Hij bleek niet de enige te zijn in de familie die was gescheiden. Sofia's oom Khalil, een broer van haar vader, vertelde ze, was ook voor de tweede keer getrouwd. Zijn grote liefde heette Jamila, hij leefde een tijd met haar in Frankrijk. Na een aantal jaren wilde hij liever naar Nederland. Daar was meer werk en de rest van zijn familie woonde er al. Jamila wilde in Frankrijk bij haar familie blijven.

Sofia kende alleen de tweede vrouw van Khalil, op verjaardagen en feesten was ze er altijd bij. Vaak was ze stil en zat ze wat achteraf. Ze had haar moeder toevertrouwd dat haar man haar sloeg, haar blauwe plekken verborg ze zorgvuldig onder de lange mouwen van haar jurk. Oom Khalil, zo werd gefluisterd, hield er verschillende liefjes op na. Zijn vrouw reageerde niet op het geroddel, maar erg gelukkig leek ze niet te zijn. 'Khalil is altijd van Jamila blijven houden,' verzuchtte oma. 'Hij had nooit uit Frankrijk weg moeten gaan.'

Sofia's vader sprak nooit over zijn eerste huwelijk; het leek of hij die episode uit zijn herinnering had weggepoetst. Behalve die ene keer toen hij met Sofia in de rij bij de vreemdelingenpolitie stond. Hij hoopte zijn Nederlands paspoort te kunnen ophalen. Toen ze eindelijk aan de beurt waren, zei de ambtenaar kortaf dat het paspoort er nog niet was, er ontbraken nog wat papieren. Had meneer Ayad zijn scheidingsakte misschien bij zich? Die hadden ze nodig. Haar vader ontplofte bijna: zijn scheidingspapieren? Wat hadden die met zijn Nederlands paspoort te maken? Hij had geen idee waar hij die na al die jaren had gelaten.

Sofia's ouders waren uit liefde getrouwd. Ze kenden elkaar vaag van familiefeesten in Marokko, maar ze hadden nooit uitvoerig met elkaar gesproken. Dat gebeurde pas toen haar vader de ouders van haar moeder in België bezocht. Leila Idrissi en Mohamed Ayad werden na een paar ontmoetingen hopeloos verliefd op elkaar.

Waarom begrijpt hij mij dan niet? vroeg Sofia zich wanhopig af. Terwijl hij zelf weet hoe het is om je leven te moeten delen met iemand van wie je niet houdt!

In de maanden nadat ze was weggelopen, zocht en vond ze argumenten om haar actie goed te praten. Diep in haar hart hoopte ze dat haar ouders Maarten alsnog zouden accepteren. Soms was Sofia in de war over de radicale stap die ze had gezet, maar ze voelde zich niet schuldig. Haar ouders hadden haar net zo goed in de steek gelaten door niet te aanvaarden dat ze zelf wilde bepalen met wie ze haar leven zou delen. Ook als dat een Nederlander was.

'Ik had het mezelf makkelijker gemaakt als ik met een Marokkaan was getrouwd. Maar ik val niet op ze. De Marokkaanse mannen die hier zijn geboren denken bekrompen. De meesten vinden dat een vrouw tot het huwelijk maagd moet zijn en ze hebben kritiek als hun vrouw werkt en carrière wil maken. Daar zou ik niet tegen kunnen. Maar misschien wantrouw ik die jongens te veel. Als ik er een tegenkom die zich aardig gedraagt, vraag ik me altijd af: voor hoelang? Wanneer zal hij van me verlangen dat ik thuis blijf zitten? Ik wil iemand die me gelijkwaardig behandelt.' Resoluut: 'Ik hou van jon-

gens met blauwe ogen en blond haar. Die vind ik aantrekkelijk.’

De jaren erna ben ik contact met Sofia blijven houden. We spraken over de liefde voor haar familie, haar jeugd, de verstoting en de eenzaamheid die dat met zich meebracht. Ook over haar droom om advocate te worden, over haar huwelijk en haar toekomst. Ik leerde Maarten beter kennen, zijn ouders, haar vriendinnen.

Sofia voerde strijd, met haar ouders, met Maarten, worstelde met haar studie en ze sprak er intelligent en open over. Meestal was ze vrolijk en vol goede moed, maar soms, als het tegenzat, voelde ze zich down. Sofia had een grote veerkracht, ze beseftte dat ze er alleen voor stond, als ze eens een keertje in de put zat, krabbelde ze zo snel mogelijk weer op.

Ze stemde erin toe dat ik haar levensverhaal zou optekenen. Ik wilde haar worsteling beschrijven. Waarom en op welk moment had ze besloten haar eigen weg te gaan? Was het losmaken van thuis een geleidelijk proces? Besprak ze haar drang om onafhankelijk te zijn met haar ouders? Met haar zusjes? Ik werd ook nieuwsgierig naar haar verleden, uit wat voor gezin kwam Sofia? Wie waren haar zusjes, haar broers, haar ouders? Waarom was de vader van Sofia zo streng geweest? En gebleven? Kon hij haar niet vergeven? En had haar moeder haar vader niet op andere gedachten kunnen brengen?

Toen ik suggereerde dat haar vader misschien verdriet had over het verlies van zijn dochter en dat hij haar miste,

bleef het minutenlang stil. Na haar vertrek thuis had ze zich van haar vader afgekeerd en zich een pantser aange-meten. Ze wilde niet nog meer worden gekwetst.

In haar uitspraken en gedachtes was Sofia soms net zo radicaal als Ayaan Hirsi Ali. Het verschil was dat Sofia geen pamfletten schreef, zich nauwelijks verdiepte in politiek en de *Marie Claire* las in plaats van Voltaire.

Zij was een van de vele jonge moslima's die in stilte vechten voor hun vrijheid. In islamitische gezinnen worden mannen voorgetrokken. Waarom eigenlijk? Als een van haar broers met een Nederlandse vrouw was thuisgekomen, had dat minder ophef veroorzaakt dan haar relatie met Maarten. De familielijn loopt bij moslims via de man, daarom zouden de kinderen die ze met Maarten kreeg geen moslim kunnen zijn.

Sofia was boos op iedereen die haar veroordeelde. Ze verfoeide haar oudste broer Ahmed, die haar had uit-gemaakt voor hoer. Als ze hem in Rotterdam op straat tegenkwam, wendde hij zijn hoofd af omdat hij haar niet meer wilde kennen.

Haar zusjes, met wie ze contact bleef houden, vertel-den hoe er na haar vertrek over haar werd geroddeld. Wat moest er van haar terechtkomen, werd er gefluisterd, zo helemaal alleen, zonder de bescherming van haar familie?